

חצי אדם, חצי מלאך: סוד ארבעים ימי משה בשמים

ארבעים יום הוא משך הזמן הדרוש כדי להיוולד מחדש. בעליית משה השמימה, הוא נדרש להתעלות מאדם חומרי לאדם אלוקי, שחושב בראש של הקב"ה, והזמן הנדרש ללידה חדשה הוא ארבעים יום. מכאן נסיק מסקנה בבירה למשך הזמן הנדרש לחולל שינוי בכל מעגלי חיינו - תורה, תפילה ותשובה.

ב"ה | פרשת עקב | תשפ"ה

כיון שכך, אנו רוצים לחקור את סוד וכוח המספר ארבעים, ונעשה זאת באמצעות עיון באחד הפלאים הגדולים בתנ"ך: העלייה של משה רבינו לשמים שלוש פעמים, כאשר בכל פעם הוא עולה לארבעים ימים וחי שם כיצור היברידי של חצי אדם וחצי מלאך. השאלה המתבקשת היא, למה עלה לכל כך הרבה זמן? מדוע חולל הקב"ה נס עצום כזה שהצריך את משה רבינו לנשום כבן אדם, אבל לחיות כמלאך ללא אוכל ושינה ארבעים יום?

אילו משה היה עולה ליום-יומיים, היה יכול לחיות יחסית באופן טבעי ללא אוכל ושינה. אבל הקב"ה מעלה אותו לזמן מאוד ארוך שמחייב להפוך אותו לחצי מלאך ועדיין להשאיר אותו אדם, שלומד וחושב כאדם ולבסוף חוזר לחיים כאדם מן השורה. ובכן, מה מונח בהיפוך היוצרות הזה?

נפתח נקודה בבירה: ארבעים יום הוא משך הזמן הדרוש כדי להיוולד מחדש. בעליית משה השמימה, הוא נדרש להתעלות מאדם חומרי לאדם אלוקי, שחושב בראש של הקב"ה, והזמן הנדרש ללידה חדשה הוא ארבעים יום. מכאן נסיק מסקנה בבירה למשך הזמן הנדרש לחולל שינוי בכל מעגלי חיינו - תורה, תפילה ותשובה.

ב. ספר דברים מתחיל עם שלוש פרשיות חמורות של תוכחה. משה רבינו סוקר את חטאי וכשלי ישראל במדבר ומפרט את המחיר היקר ששילמנו על חטאינו כלפי ה'. בתוכחה בפרשתנו, "עקב", משה עושה עניין גדול מהמספר "ארבעים".

תחילה מזכיר משה את המסירות העצומה של הקב"ה במדבר, להוביל אותנו ארבעים שנה. לא יום ולא יומיים הוא נשא אותנו

מובא בספרי חסידים בשם הבעש"ט, והרבי הזכיר זאת פעמים רבות, שהחל מט"ו באב מאחלים "כתיבה וחתימה טובה". עוד מובא שהמילים "חמשה עשר באב" הם גימטרייה "כתיבה וחתימה טובה" (928). שכן ט"ו באב הוא ארבעים יום קודם יצירת הוולד - כ"ה אלול בו נברא העולם, וארבעים יום קודם היצירה נקבע עתידו ובת קול אומרת "בת פלוני לפלוני, בית פלוני לפלוני".

גם ראש חודש אלול מתדפק בפתחנו, שמתחיל את ארבעים ימי הסליחות עד יום הכיפורים.

1. **קובץ הבאר שנה טו דף מז:** הצדיק מטשערנוביל קיבל מהבעש"ט הק' שקיבל מרבו אחיה השילוני, שמט"ו באב עד ראש השנה, כל פעם שאחד מברך לחברו בכתיבה וחתימה טובה, כמספר הזה יהיו לו מליצים טובים בשמים אשר ילמדו עליו זכות. וסיים הרה"ק מקאמארנא: ואני הוספתי כי 'חמשה עשר באב' בגימטריא "כתיבה וחתימה טובה" (928).

שיח שרפי קודש רמז: החידושי הרי"ם היה אומר שט"ו באב הוא ארבעים יום קודם כ"ה אלול, וכן ט"ו בשבט הוא ארבעים יום קודם כה באדר, והיינו פלוגתא דרבי אליעזר ורבי יהושע, דחד אמר בניסן נברא העולם וחד אמר בתשרי נברא העולם, ואמר האריז"ל דאלו ואלו דא"ח (באדר נברא במחשבה ובאלול נברא בפועל). ולכן מציינים את טו בשבט וטו באב, שהם ארבעים יום כנגד צורת הוולד.

שמתכוון להטיח בישראל? המדרש אומר דברים סתומים:

שמות רבה מז: וכי אפשר לו לאדם להיות מ' יום בלא מאכל ומשתה? ... אלא המשל אומר 'אזלת לקרתא הלך בנימוסיה'. למעלה שאין אכילה ושתייה, עלה משה ונדר מה להם ולא אכל. למטה שיש אכילה ושתייה, ירדו מלאכי השרת ואכלו ושתו, שנאמר 'והוא עומד עליהם תחת העץ ויאכלו'.

מהי הפליאה הגדולה של המדרש, בכך שמשם לא אכל, עד שמוציא דבר הלכה שצריך להלך במנהגי המקום? אדרבה, הרי זאת מעלה גדולה למשה, שהתעלה למדרגת המלאכים ולא נזקק לפחיתות החומר שתלוי באכילה ושתייה כבעלי החיים?²

היפה תואר מחדד יסוד גדול, שמבאר את עומק התוכחה של משה:

יפה תואר על המדרש: וכי אפשר לאדם - בטבעו?! וזה שהוצרך ה' לעשות נס שיתקיים בלא אכילה הוא היפך הטבע ולמה זה יותר טוב משימציא לו ה' מזון שם שיתפ- רנס בטבעו? כי השתנות סדר הטבע לאדם אינו שבח אלא גריעותא, כההיא עובדא דמסכת שבת שמתה אשתו ולא היה לו שכר מינקת ונעשה נס ונפתחו לו שני דדים, ואמר אביי כמה גרוע אותו האיש שהשתנו לו סדרי בראשית.

משה מוכיח את ישראל בחריפות, שכביכול התמעטו זכויותיו בכך, שנאלץ לחיות בגלגלם בשמים ארבעים יום ולילה כאחד המלאכים, כנגד טבעו כאדם, שזקוק לאוכל ושתייה ושינה.

אנו מכירים אנשים שעלו לשמים בגופם, כמו "חנוך" שהפך להיות "מלאך מטטרון", שיושב לפני ה' וכותב את ספר הזכרונות. גם על אליהו הנביא כתוב שעלה לשמים בגופו. יש מדרש על עשרה צדיקים שעלו לשמים בחייהם. אבל כל אלו עלו בגופם והפכו להיות רוחניים כיצורי מעלה. הם לא נשארו גופניים שזקוקים לאוכל ושתייה ורק מצליחים להיות מנותקים מהחומר (ראו בהערה³ לגבי אליהו הנביא). אבל אצל משה מדגישה התורה שהוא נשאר אדם, עד שהמלאכים אמרו עליו כידוע "מה לילוד אישה

על כפיים, אלא ארבעים שנה רצופות פרנס והגן עלינו מכל רע. אחר כך הופך משה את הטון ומספר איך המספר "ארבעים" הפך למקור של צער.

הוא עלה לשמים ללמוד תורה במסירות נפש ארבעים יום, כאשר לחם לא אכל ומים לא שתה. אולם בהיעדרו חולל העם עגל ומסכה ומרד בטובה. משה נדרש למסור שוב כל כוחותיו ולעלות עוד פעמיים לארבעים יום ולילה בלי אוכל ושינה, כדי להציל אותם מפני גזירת הכיליון בעקבות החטא.

2. דברים ח: וזכרת את כל הדרך אשר הליכך ה' אלוך זה ארבעים שנה במדבר ... שמלתך לא בלתה מעליך ורגלך לא בצקה זה ארבעים שנה ... **דברים ט:** בעלתי ההרה לקחת לוחת האבנים ... אשר כרת ה' עמכם ואשב בהר אר- בעים יום וארבעים לילה, לחם לא אכלתי ומים לא שתיתי ... ויהי מקץ ארבעים יום וארבעים לילה ... ויאמר ה' אלי קום רד מהר מזה כי שחת עמך אשר הוצאת ממצרים ... ואתנפל לפני ה' כראשנה ארבעים יום וארבעים לילה, לחם לא אכלתי ומים לא שתיתי, על כל חטאתכם אשר חטאתם ... ואנכי עמדתי בהר כימים הראשנים ארבעים יום ואר- עים לילה ... ויאמר ה' אלי קום לך למסע לפני העם ויבאו וירשו את הארץ אשר נשבעתי לאבתם לתת להם.

סדר האירועים היה כזה: למחרת מתן תורה, בשביעי בסיון, עלה משה לארבעים יום ללמוד את התורה שההתקבלה בסיון וירד בשבעה עשר בתמוז. לבהלתו גילה את חטא העגל ושב את הלוחות. למחרת, יח תמוז, עלה שוב לארבעים יום לתפילה ותחנונים על ביטול גזירת הכיליון וירד בכט אב', לאחר שה' נענה לתפילתו וציווהו לעשות שני לוחות אבנים כראשונים. למחרת, ראש חודש אלול שהוא ל' אב, עלה בפעם השלישית עם הלוחות השניים והפציר למחילה וסליחה גמורה על חטא העגל, שתשיב את מערכת היחסים כפי שהיו בתחילה. בדיוק אחרי ארבעים יום, בעשירי בתשרי, שמע את המילים "סלחתי כדברך". על שמו נקבע יום הכיפורים בתאריך מסוגל זה.

מה משה מתכוון לחדד בכך שחוזר שוב ושוב על כך שעלה לשמים לארבעים יום ללא אוכל ושתייה? כיצד זה מעמיק את התוכחה

1 יום העלייה אינו נספר כי צריכים להיות ארבעים יום ולילה שלמים. זה חשבון הימים: העלייה הראשונה הייתה בשביעי בסיון, וסיון חודש מלא, לכן ארבעים הימים התחילו בשמיני בסיון והסתיימו ביו תמוז. העלייה השנייה הייתה ביו תמוז, ותמוז חסר, ולכן ארבעים הימים התחילו ביו תמוז והסתיימו בכט אב. העלייה השלישית הייתה בל' אב, שחודש אב מלא, וארבעים הימים החלו להיספר ממחרתו, א אלול ואלול חסר, והסתיימו בעשירי בתשרי, יום הכיפורים.

2 המפרשים שואלים למה משה לא מזכיר שגם לא ישן ארבעים יום ולילה? הרי זה חידוש גדול יותר, משום שאפשר לחיות בלי אכילה שבעה ימים, אבל אי אפשר לחיות בלי שינה שלושה ימים, כפסק ההלכה שהנשבע שלא אישן שלושה ימים ולא אוכל שבעה ימים הרי זה שבעות שווא?

המגיד מדובנה עונה תירוץ מחודד בעקבות סיפור שהיה: פעם ביקש להתארח אצל מישור והלה אמר שהוא יכול לתת לו לישון, אבל אין לו אוכל לתת. המגיד הסכים ועלה על יצועו. כשהמארחים חשבו שהוא נדרס, הוציאו כל טוב והתיישבו לאכול. למחרת אמר המגיד למארח, שהתיישבה אצלו השאלה הנ"ל: למה התורה לא אומרת שמשה גם לא ישן? אלא לאחר שכתוב שהוא לא אכל, ברור שהוא לא ישן. כי המדרש אומר (כדלקמן בפנים), שלא אכל ושתה כי המגיע לעיר צריך להתנהג בנימוסיה, וכיון שהמלאכים לא אוכלים - גם הוא לא אכל. אבל מניין היה למשה שהמלאכים לא אוכלים? אולי הם אוכלים בשעה שהוא ישן? מוכרחים לומר שהוא היה ער כל הזמן ולכן ראה שהם אף פעם לא אוכלים ולא אכל בעצמו...

3 בפרטיות לגבי אליהו. בפוסקים מובאת סתירה ידועה לגביו: האם הוא מלאך או אדם? הוא מופיע בבריתות מילה כאדם שאפשר לראות אותו או כמלאך שאין העין סובלתו? מצד אחד כתוב בטור סימן רצה, שבמוצאי שבת מזכירים את אליהו, משום שיש אומרים שבשבת אינו יכול לבוא לבשר הגאולה, משום שיש איסור תחומין למעלה מעשרה טפחים ואינו יכול לעבור את התחום בשבת. לכן במוצאי שבת אומרים שעכשיו יכול לבוא. מוכח שיבוא לבשר הגאולה ברגליו כאיש בשר ודם, ולכן אסור לו לקפוץ במהירות בשבת מעל עשרה טפחים.

בינינו" – ובכל זאת היה חצי אדם וחצי מלאך. זה נס כל הניסים.

ובתפיסת היהדות, אין זו מעלה אלא חיסרון שממעט בזכויות. כפי שאמר יעקב אבינו: "קטנתי מכל החסדים ומכל האמת, שעל ידי החסדים והאמת נתמעט זכויותי". יסוד היהדות הוא שהגדלות האמתית של הקב"ה ושל האדם באה לידי ביטוי בסדרי הטבע. הפלאות העצומות שחולל הקב"ה בהקמת אומתנו, כמכות מצרים וקריעת ים סוף, היו רק צעדי דחיפה לילד קטן כדי להעמיד אותו על הרגליים ולזרוק אותו לחיים האמתיים. אבל הגדולה היא היכולת לגלות פלאי הטבע.

אנקדוטה נפלאה: מסופר על ההגמון של פראג, שאמר לרבי יהונתן אייבשיץ, שהוא מאמין לסיפורים העיקריים בתורה, כמו קריעת ים סוף, מתן תורה, משום שהיו להם מיליוני עדים. אבל מניין שדברי משה שעלה לשמים לארבעים יום הם אמת? אולי משה ארגן אוכל והתחבא באחד ההרים וחזר אחרי ארבעים יום כשהוא מספר שחי ברקיע כאחד המלאכים?

ענה רבי יהונתן אייבשיץ תשובה חזקה: אם משה היה רוצה לשקר ולהציג את עצמו כאחד המלאכים, היה מספר יותר מזה. שהוא לא מת ועלה לשמים כאחד המלאכים לחיות למעלה לנצח. אבל משה מספר שהוא מת כדרך כל האדם ונקבר בהר נבו כדרך כל האדם, וחיוו זמניים כילוד אישה והתפקיד עבר ליורשו. לכן אפשר להאמין שמה שאמר קודם שעלה לשמים למשך זמן קצר – הוא אמת.

התשובה אוצרת עומק: רבי יהונתן אייבשיץ עוקץ בחריפות את ההגמון הנוצרי. אתם אומרים ש'הקדוש' שלכם עלה למעלה וחי שם לנצח כאחד המלאכים. אבל אנחנו אומרים את ההיפך, להבדיל: משה שלנו מת ונקבר באדמה כילוד אישה. כך שלא הייתה למשה סיבה להמציא שחי כמלאך ארבעים יום – משום **שאצלנו אין זו מעלה, אלא גריעותא!**

הדברים נכונים הן מצד הקב"ה והן מצד האדם. מצד הקב"ה, כפי שהארחנו בעבר בשיעור לפרשת החודש: ראש השנה העיקרי הוא ראש חודש **תשרי** ולא ראש חודש ניסן. במאמרי חב"ד (מאמר החודש הזה תשמג ובכ"מ) מצטטים את הסברו הנפלא של רבי יצחק עראמה, "בעל העקדת יצחק": ר"ח ניסן הוא ראש השנה של הניסים, בו הקב"ה מחליט כמה נקבל ללא קשר לכלים הטבעיים שנעשה. ראש חודש תשרי הוא ראש השנה של הטבע ובו הקב"ה מחליט כמה נקבל במסגרת הסדר הטבעי של חרישה וקצירה. וראש השנה הזה הוא העיקרי, משום שהסדר הטבעי מספר את שבחו של

הקב"ה, עוד יותר מאשר הנס.

ההתמדה של הטבע היא העדות הכי מוכחת למציאות עליונה המנהיגה את הטבע. העובדה שהשמש, הירח וכל המערכת האסטרונומית פועלים בצורה מדויקת כבר קרוב ל-6000 שנה ואינם מראים סימני שיבוש, חולשה או עייפות מעידה כאלף עדים על קיומו של בורא.

בפירוט: כל נברא גשמי הוא מוגבל וזה אומר שזמנו קצוב והוא ייעלם במשך הזמן. כמו הלשון הידוע: "התינוק מרגע שנולד – מתייבש". עוד זאת: כל מערכת שמורכבת מכמה גורמים שפועלים במקביל – משתבשת ומסתבכת. אולם מערכת השמים, למשל, פועלת באותה עוצמה כמו ביום בריאתה ולא חל בה צל של שיבוש כבר אלפי שנים. אנו יודעים לחשב מתי יהיה ליקוי חמה עוד אלף שנים כביכול, בדיוק של חלקיק שנייה. כך המערכות בארץ הגשמית פועלות לפי כללים מוגדרים שאין בהם שיבוש: זריקת גרעין בארץ גורמת לצמיחה ולידה נעשית בדרך שהיא נעשית. זהו שנאמר "חוק וזמן נתן להם שלא ישנו את תפקידם ... **פועל אמת שפעולתו אמת**". ההתמדה מוכיחה את האמת⁴.

כך מצד האדם: דווקא העובדה שהאדם מקדש עצמו בתוך ולמרות כללי והגבלות הטבע, מרחיבה את גבולות הקדושה עד אין קץ ומעידה על האינסופיות של הקב"ה, שמהווה ומקיים אפילו את הטבע. כך שהגיבור הוא מי **שחי למטה כמו מלאך** ולא בורח מהמערכה לחיות למעלה כמו מלאך.

זאת התוכחה של משה: תראו מה גרמתם לי, שנדרשתי לעלות לשמים לארבעים יום כפול שלוש פעמים כדי להעתיר למענכם.

כעת עולה השאלה המהותית, שהיא נושא עיוננו: למה נזקק משה לכל כך הרבה זמן למעלה?⁵

ב. נרחיב יותר הרבי מחדד כי בשלוש עליותיו לארבעים יום, משה שינה את עצמו ואת גורל ישראל בשלוש היסודות העיקריים: תורה, תפילה ותשובה.

3. ליקוטי שיחות לט/185: בארבעים הראשונים עלה לקבל תורה, כמאמר חז"ל 'תורה ניתנה לארבעים יום'. בארבעים השניים פתח בתפילה שלא ישמירם, ובארבעים

מצד שני, הרי אליהו מופיע בכל ברית בשבת בכל העולם וכיצד מדלג מקצה העולם ועד קצהו?

החתם סופר כותב יסוד גדול (חלק ו' ליקוטים צח): "כשעלה אליהו בסערה השמימה, נשמתו עלתה למעלה, אבל גופו נשאר בגובה עשרה טפחים. ולכן לפעמים יורדת נשמתו לבד ואילו לעתיד תתלבש בגוף ויתגלה כבשר ודם". לכן לברית מילה הוא מרחף כמלאך ויכול להתרוצץ מקצה העולם ועד קצהו. אבל בגאולה העתידה יבוא כבשר ודם, כפשוטו, שהרי עליו להכשיר העולם לגאולה. ולכן אינו יכול לרחף בשבת.

אם כן, אליהו חי למעלה **כמלאך גמור** ורק בירידתו למטה לובש את הגוף. אבל אצל משה נאמר שגם למעלה חי עם צרכים גופניים בסיסיים. והוא נס שלא היה כמותו.

4 בכך מבאר העקרה מדרש נפלא (ליקוט שמעוני יהושע רמז כב): כשבא יהושע לעצור את השמש במלחמת מלכי הדרום, טענה כנגדו השמש: "ואם אני שותק, מי יאמר קילוסו של הקב"ה?". אמר לו: "דום אתה ואני אומר שירה". השמש טענה כי תפקודה **המתמיד** הוא השירה הגדולה לקב"ה, ככתוב "חוק וזמן נתן להם שלא ישנו את תפקידם ... **פועל אמת שפעולתו אמת**". אבל יהושע טען כי אם באופן חד פעמי, פורץ הטבע ממסגרותיו מטעם ציווי הנביא – מתגדל יותר שם ה'.

5 החשיבות האדירה של המספר "ארבעים", באה לידי ביטוי בכך, שמשנה נשאר למעלה בעלייה הראשונה עד תום ארבעים יום ממש, יום ולילה, ולא הקדים לרדת שש שעות קודם ובכך היה מונע את חטא העגל. החטא נגרם בגלל חוסר הבנה שהם חישבו ארבעים יום מעלייתו בשביעי בסיון והוא התכוון ארבעים יום שלמים, שהתחילו בשמיני בסיון. אם היה מקדים – הכול היה נחסך, אבל **לא ויותר על ארבעים יום שלמים**.

של העלייה השלישית, שהיה מרוצה וחביב לפני הקב"ה, לאחר שסלח לו בסוף העלייה השנייה.

עוד אומרת התורה לגבי מלקות: "ארבעים יכנו ולא יוסיף" (אף שלמעשה מלקים רק 39 ובכל זאת נוקטת התורה בלשון "ארבעים"). כותב הרמב"ן: "וטעם הארבעים לפי שעבר על התורה שנתנה בארבעים יום, וגרם מיתה לעצמו שנוצר לארבעים יום, ילקה ארבעים ויצא ידי עונשין".

מעבר לכך, **כל תקופה בתנ"ך קשורה בארבעים**. אף שהמספר "שבע" הוא מספר חשוב, שמסמל היקף שלם כמו שבעת ימי השבוע, שבע שנות שמיטה, שבע שמיטות מרכיבות יובל וכו', אבל האמת היא שהמספר "ארבעים" דומיננטי יותר מהמספר שבע ומוזכר יותר פעמים בתנ"ך. חיפוש שטחי מעלה שהמספר "ארבעים" מופיע קרוב למאה פעמים בספרי התנ"ך.

תקופה ושלב בחיי עמנו נמשכת ארבעים (יום או שנה): **המבול** שטיהר את העולם נמשך ארבעים יום, ובהתאם לכך **בור מקווה** מטהר בארבעים סאה. **נודי בני ישראל במדבר** נמשכו ארבעים שנה, **מנהיגות משה רבנו** נמשכה ארבעים שנה, וכך נראה בגמרא שכל **תקופת מנהיגות שלמה** נמשכת ארבעים שנה, כמוכא לגבי משה, רבן יוחנן בן זכאי ורבי עקיבא שפרנסו את ישראל ארבעים שנה.

מה סוד המספר ארבעים?

יש יסוד גדול שמובא בארבעה בפרשתנו, והרבי מאריך בו בליקוטי שיחות לט שם. הדברים נושאים משמעות כבירה לגבי המוטל עלינו בימי התשובה המתקרבים.

ג. משך הזמן הנדרש ליצירת צורה חדשה הוא ארבעים. כך אומרת הגמרא כי עד ארבעים יום מיצירת הוולד, אפשר להתפלל על מין היילוד, אבל אחרי ארבעים יום, הרי זו תפילת שווא.

4. משנה ברכות ס,א: הייתה אשתו מעוברת ואמר יה"ר שתלד אשתי זכר - זו תפילת שווא. **גמרא:** מתיב רב יוסף: 'ואחר ילדה בת ותקרא את שמה דינה' - מאי 'ואחר'? לאחר שדנה דין בעצמה ואמרה י"ב שבטים עתידין לצאת מיעקב ששה יצאו ממני וארבעה מהשפחות הרי עשרה, ואם זה זכר לא תהא אחותי רחל כאחת השפחות. מיד נה' פכה לבת [מכאן שאפשר להתפלל על שינוי מין הוולד]... [אלא] מעשה דלאה **בתוך ארבעים יום הוא** [ועד ארבעים יום נוצר מין הוולד הבסיסי].

למדנו כי משך הזמן בו נוצרת יצירה בסיסית של זכר או נקבה היא ארבעים ימים. אחר כך במשך ההיריון השלם מתפתח גרעין היצירה ולובש בשר ועצמות, אבל המהות נוצרה לארבעים יום.

האחרונים פעל סליחה ומחילה, עניין **התשובה**. ויש לומר רמז בזה שכל שלוש היסודות הללו מתחילים באות ת', עשר פעמים המספר ארבעים, שהוא המספר ארבעים כפי שפועל בכל העשר כוחות, עשר ספירות וכו'.

בהתאם לכך נוצרה הוראה בעולם הזה: סוד ההצלחה בכל התחומים הללו מותנה במספר 40.

תורה: משנה אבות: בן ארבעים לבינה.

עבודה זרה ה,ב: לא קאים איניש אדעתא דרביה עד ארבעים שנה.

שולחן ערוך יורה דעה רמב,לא: ואין לאדם להורות [לפ-סוק הלכה] עד ארבעים שנה.

תפילה: דברים רבה ואתחנן: מהו 'בכל קראנו אליו' [הרבה קריאות]? יש תפילה שנענית לארבעים יום. ממי אתה למד? ממושה, דכתיב 'ואתנפל לפני ה' את ארבעים הימים'.

תשובה: יונה ג,ד: ויחל יונה לבוא בעיר מהלך יום אחד ויקרא ויאמר עוד ארבעים יום ויניווה נהפכת.

מועד קטן כה,א: רב הונא התהפכה לו רצועה של תפלין והתענה ארבעים תעניות.

אבודרהם: יש מקומות שנוהגין להשכים מר"ח אלול, כי בו עלה משה פעם שלישית לקבל לוחות שניות והתפלל ונתקבלה תפילתו וירד ביום הכיפורים ונקבע יום מחילה וסליחה לדורות. סמך לדבר: 'אני לדודי ודודי לי' - ר"ת אלול וסופי תיבות ארבעה יודי"ן, מספר מ' יום.

התוספות יום טוב מציין דבר מעניין: המשניות מתחילות ומסתיימות באות מ: מסכת ברכות מתחילה במילה "מאימתי" ומסכת עוקצין מסתיימת בכך, ש"לא מצא הקבה כלי מחזיק ברכה ישראל אלא השלום, שנאמר ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום". מבאר התוספות יום טוב, שכל התורה שבעל פה היא תוצאה מארבעים הימים של העלייה הראשונה, בה קיבל משה תורה, וארבעים הימים

6 **עד היכן מגיעים הדברים?** בשו"ת תשובות והנהגות (הרב משה שטרנבוך, ראב"ד העדה החרדית) הוא דן בשאלה של אישה נשואה שלא זכתה לילדים והיא רוצה להתפלל בכוח ארבעים יום רצופים, ומאחר והיא גרה רחוק מהכותל ואינה יכולה ללכת רגלית בשבת הלך ושוב, שאלתה אם היא יכולה להדליק נרות שבת מוקדם ולהתנות לעשות מלאכה, ותיסע במכונית לכותל לפני זמן הדלקת נרות ותחזור בלילה ברגל? הרב שטרנבוך כותב שיכולה לעשות זאת בכדי לא לבטל הקביעות (ומוסיף שלדעתו תפילה במוצאי שבת נחשבת כשבת לעניין זה של ארבעים יום, ובכלל התפילה מועילה בכל מקום בערי ישראל או בחוץ לארץ בבית המדרש וכיוצא בזה).

(להוסיף עובדה מרתקת: משך ההיריון השלם מבחינה רפואית הוא **ארבעים שבועות**. כך שהן היצירה הראשונית והן היצירה השלמה קשורה עם ארבעים).

זאת הסיבה שמשה רבינו עולה לשמים בכל פעם לארבעים יום: כדי לצור יצירה חדשה של 'א'תורה איד', יהודי של תורה, שמפסיק לחשוב כאדם ומתחיל לחשוב כאלוקים – נדרשים ארבעים יום. כך כדי להפוך לעבד מסור לפני רבו, שראוי לחסדים בזכות התפילה, נדרשות ארבעים ימי תפילה. וכך כדי לעקור מציאות ישראל מרשעים כביכול לצדיקים – נדרשים ארבעים ימי תשובה.

ליקוטי שיחות שם: ציור הוולד – אם יהיה זכר או נקבה – נמשך ארבעים יום, ואחר כך הציור הזה נמתח לגידים ואיברים עד שערות וציפורניים במשך תשעה חודשים. וכך כל יצירה ושכלול של מציאות חדשה תלוי במספר 40. וכך בשלוש העניינים שהוזכרו: בתורה – להפוך למציאות חדשה של תלמיד אצל רבו, ש'כל המלמד את בן חברו תורה כאילו ילדו'. בתפילה – לצאת ממצאותו ולהפוך להיות כעבד לפני רבו, שכל מציאות העבד היא ביטול לא-דונו. ובתשובה – להפוך מרשע גמור לצדיק גמור.

בהסבר המושג "ארבעים", אפשר לבאר כפי המובא בחסידות: כל דבר מורכב מארבעה רבדים: עצם מציאות הדבר, שכל מידות ומעשה. כך ארבע אותיות שם הוי', ארבע עולמות אבי"ע וכו' מכוונות כנגד ארבע הרמות הללו והמספר "ארבעים" הוא שלימות הארבע בכל עשר כוחות הנפש.

הבן איש חי מבאר באופן נוסף: בארבעים יום ישנם 960 שעות, כמו שבמקוה כשר יש ארבעים סאה שהם 960 לוגים. צורת הביטול החמורה ביותר מבחינה הלכתית היא ביטול בתתק"ס – פי 960 מהאיסור. למשל ציר (רוטב) דג טמא בטל רק בכמות פי 960 של ציר טהור, אבל בפחות מכך כמו שישים או מאתיים אינו בטל. וכיון שהאדם שורה בתוך ארבעים יום של תשובה שהם תתק"ס שעות של טהרה, כמו תתק"ס לוגים של מקוה, הוא מבטל כל שמץ מההרגל הרע שלו.

עומק העניין לדעת הבן איש חי: האדם בנוי מארבעה יסודות – אש, רוח, מים ועפר וכל יסוד כלול מארבעה היסודות הללו עצמם – הרי ט"ז יסודות. בחטא נדבקים ט"ז כוחות טומאה בט"ז יסודות הללו וצריך לבטלם בשישים כדין איסור בטל בששים. לכן צריך תתק"ס כי ט"ז כפול שישים הם תתק"ס ותתק"ס שעות שהם ארבעים יום בתשובה מבטלים ט"ז כוחות הטומאה. לכן הצדיק נקרא 'יוסף' שהוא ראשי תיבות "י"ו פעמים ס – שישים". (ראו תוספת עשירה

בהערה⁷).

ערכין טז: כל שעברו עליו ארבעים יום בלא ייסורים קיבל עולם הבא בחייו.

בן יהודע: נראה לומד הטעם כי בארבעים יום יש תתק"ס [960] שעות וכן שיעור מקוה טהרה הוא תתק"ס לוגין [ארבעים סאה הם 960 לוגים] וצריך תתק"ס שעות לטהרת הנפש. ולכן בארבעים יום דחודש אלול ועי"ת וימי השור-בבים [שהם תתק"ס שעות] נשלם טהרת הנפש].

נעמיק ונרחיב במיוחד לגבי נושא עיונו העיקרי בערב חודש אלול, עניין התשובה לארבעים יום: רבינו הזקן מאריך בפרק ח' בתניא אודות המילה "איסור": חטא נקרא בשם "איסור", משום שהוא אוסר וכובל את הנפש ומונע ממנה להיחלץ בתוכו.

כאשר אדם נכשל בחטא ח"ו, הוא מעורר ומגלה כוח של רע שהיה עמוק בתוכו ולא בא לידי גילוי קודם. רבינו הזקן קורא לזה "שד משדין נוכראין" שהוא אינו הקול הטבעי באדם. בעוד שהקול הטבעי אצל יהודי הוא נפש הבהמית, שהיא "שד משדין יהודאין" ומסיתה לכל היותר להצלחה וחיוניות בעולם הזה, הנה כשהאדם אוכל מאכלות אסורות למשל הוא מציף בתוכו "שד נכרי", שאינו טבעי לו.

מפעם לפעם שהאדם חוזר ושונה על החטא, השד הנכרי מתיישב יותר ויותר בכיסא הנהג והופך להיות הקול העיקרי בתוכו, עד שהאדם מאבד את היכולת להיאבק בו. דבריו חז"ל: "כל העובר עברה, קשורה בו ככלב".

דוגמה חזקה לגבי פרעה: הקב"ה אומר למשה כי הוא יכבד את לב פרעה שלא לשחרר את ישראל. ידועה השאלה, אם הקב"ה ייקח לו את הבחירה הרי לא תהיה לו אשמה ואיך אפשר להענישו? יש הסבר פשוט וחודר לב: הכוונה איננה שהקב"ה לקח לו את הבחירה באופן ישיר, אלא חקק באדם את הטבע, שלאחר שהוא אומר הרבה פעמים לא – הוא כבר אינו מסוגל להגיד כן. הבחירה היא כוח שהולך ונאבד בהדרגה וככל שמאפשר לרע להתבסס בו – קשה מאוד להשתחרר ממנו.

אכן מפורש כן בתורה: הפעם הראשונה שמוזכר הכבדת הלב אצל פרעה היא במכה השישית, שכן חמש מכות ראשונות הוא הרשיע מעצמו ואז איבד כבר את היכולת לקום ולשנות ולומר כן⁸.

7 בתורתו של הרבי מצאנו רעיון גאוני דומה (רשימות חוברת קה): ידוע שמחנה ישראל היה 12 מיל על 12 מיל שהם 576 מיליון אמות מרובעות. ואם נחלק את השטח הזה לשישים ריבוא, יוצא שכל יהודי קיבל 960 אמות. והנה מובא בגמרא ששטחו של אדם הוא אמה על אמה (סוכה ז,ב) וכך יוצא שכל יהודי קיבל שטח של פי 960 ממנו וכך הוא אינו בטל לעולם ואין למציאות החומרית כל שליטה עליו.

הכוח לכך הגיע ממשה ששהה על ההר ארבעים יום שהם 960 שעות וכך רומם את ישראל מכל ביטול לעולם.

8 רמב"ם (תשובה ו): "לפיכך כתוב 'ואני אחזק את לב פרעה', לפי שחטא מעצמו תחילה ... נתן הדין למנוע התשובה ממנו ... **שם ד-ה:** כעניין זה שואלים הצדיקים והנביאים בתפילתם ... אל יגרמו לי חטאי למונעני מתשובה, אלא תהיה הרשות בידי [לשוב בכל מקרה] עד שאחזור ואבין דרך האמת ... שמירה זו בכל אדם, שכל זמן שהוא נמשך בדרכי החכמה והצדק **מתאוה להם ורודף אותם**" [וכן להיפך, **שמפסיק לרדוף אותם**].

בעוד שבתחילת דבריו אמר שהבחירה נלקחת **כעונש מלמעלה**, בסוף דבריו נראה שהוא כעין **טבע ותכונה אנושית:** החיים הם רכבת ומה שעושים פעם

בהערה⁹ הובא סיפור שממחיש זאת היטב ובהערה הזו¹⁰ משל נהדר.

בסגנון נוסף המתאים עם הספרות המקצועית כיום: ספר החינוך כותב (מצווה תצא): "הרגל נעשה טבע". כיום אפשר להבין את הדברים היטב לפי חקר המוח ההולך ומתפתח. המוח בנוי בצורה כזו שהוא יוצר תגובות **אוטומטיות** לגירויים שמתעוררים. במטרה להיות יעיל ולא להתלבט לפני כל צעד, המוח סולל נתיבים חשמליים של תגובות אוטומטיות לגירויים שונים.

אדם שחש גירוי בקצה האצבעות והתרגל לספק את הגירוי בעזרת כסיסת האצבעות, המוח מפתח הרגל אינסטינקטיבי שבכל פעם שיעלה הגירוי, האצבעות יימשכו אל הפה במטרה להשיג את הפורקן אליו משתוקקים. אדם שפיתח הרגל להיעלב ולהגיב בתוקפנות במטרה להשיב את כבודו האבוד, המוח מפתח תגובה אוטומטית להגיב לעלבון בתוקפנות. כך אדם שהתרגל לחפש סוכר לאחר גירוי למתוק, מתרגל להגיב בעזרת חיפוש בפריג'דר לעוגה טובה.

זה הקושי הגדול לשנות הרגלים: ההרגל הפך להיות "טבע" והמוח **מוכרח להגיב** באופן בו הוא רגיל. אם לא יעשה זאת הוא חש **רעב ומצוקה**. כשאנו מנסים לשנות הרגל, אנו בעצם מרעיבים את המוח וקורעים אותו מנתיב אוטומטי שסלל לעצמו. ולכן נדרש **משך זמן ארוך בכדי ליצור טבע חדש!** ללמד את המוח צורת תגובה חדשה לאותם גירויים. למשל, אדם שהתרגל לעשן וגופו תובע את הניקוטין, אמור בשבועות הראשונים להחזיק מלאי של תחליפים שירגיעו את הגירוי, כמו גזר, סוכריות או סיגריות אלקטרוניות, וכך מחולל במוח צורת סיפוק חדשה לאותו גירוי. או אדם כועס, צריך להרגיל את עצמו לא להגיב מיד וכך מלמד את המוח לפתח צורת תגובה חדשה לכעסים – שקולה ומדודה.

זה עומק המשמעות של ארבעים יום: זאת תקופה שלמה שמשחררת

אחת – נעשה שוב.

מהכבל של היצר, עוקרת את ההרגלים הרגעים ומייצרת הרגלים חדשים ובריאים. זה משך הזמן הנדרש כדי לקרוע את חבלי ההרגל ולגבש הרגלים חיוביים. מצאתי את הדברים מפורשים בחיבור שנקרא "צעטיל קטן" (פתח קטן) אותו כתב הצדיק רבי אלימלך מליז'ענסק והציע להניח אותו מול העיניים ולקרוא בו בכל יום.

צעטיל קטן מהצדיק רבי אלימלך מליז'ענסק: האדם לא נברא רק לשבר את הטבע ... לכן מי שנולד בטבע של עק-שנות ישבר את טבעו מ' יום רצופים לעשות דוקא להיפך ממה שיעלה במחשבתו, וכן מי שבטבע עצל ירגיל את עצמו מ' יום רצופים לעשות כל דבר בזריזות, הן בהולך לשכוב על מיטתו, הן לקום בבוקר ממשכבו, הן בזריזות לכישת בגדים ונט"י, ולנקות את גופו, וילך בזריזות לבהכ"נ.

נסיים בשתי נקודות נפלאות. אנו מתקרבים ליום הכיפורים והתמיהה עולה כל שנה מחדש: מה סוד התפילה הנעלית ביותר בשנה, "כל נדרי"? איך זכתה להיות התפילה הפותחת את היום הקדוש? ומדוע כל יהודי מתעורר לבוא לכל נדרי ואפילו יהודים שעוברים כל עבירה בתורה?

הארכנו בעבר בביאורו של רבינו הזקן (ליקוטי תורה מטות): "כל נדרי **ואסרי**", התרת נדרים במובנה העמוק, היא תחינה לשחרור מכל הנדרים והאיסורים שכובלים אותנו בעבר. לזכות להתחדש באופן מהותי ועמוק ולקבל בחזרה את **השליטה** בחיים שלנו. נדר הוא שם כולל להתחייבות שעשינו ועכשיו היא כובלת אותנו אליה ולא מאפשרת להתקדם, הבקשה היא להתנתק מהטעויות הישנות ולהתחייב בחזרה בכיסא הנהג.

עוד ביארנו בעבר בצורה דומה שאלה נפלאה: למה נדרשו עשר

9 סיפורי חסידים ז' 24: אחד מחסידיו של הצדיק רבי ישראל מרוז'ין, יצא לבקרו בימי החנוכה והשתוללה בחוץ סופת שלג. החסיד עצר בפונדק כדי להעביר את הלילה ופתאום נשמעו צרחות במקום. קבוצת שוודים פרצה פנימה וקשרה בחבלים את בני הבית. החסיד שמע את הצעקות מחדרו וחשש כי אלו רגעיו האחרונים. היה באמתחתו ספר זוהר והוא החל לקרוא בו בכביות.

ראש השוודים שמע את הבכיות ונכנס לחדרו. הוא הביט בחסיד והחסיד הביט בו ושניהם צעקו: "משה, יענקל". הם חזרו אחורה ונזכרו איך היו שני התלמידים הטובים בשיבה, כאשר הגולן – משה – היה פאר התלמידים. הוא זכה להצעת נישואין עם בת המוזג ולשבת על שולחן חמיו. אשתו ניהלה את העסק והוא הגה בתורה.

פעם נכנסה אשתו ואמרה כי טוב היה שתעשה משהו עם הכישרונות שלך. למטה בפונדק יושבת חבורת גויים ומתקוטטת על סכום כסף בשותפות, תצא אליהם ותעורר פשרה בחכמתך. הוא עשה את העבודה ובני החבורה היו מרוצים. אחרי חודשיים הם הופיעו שוב וביקשו את עזרתו בחלוקת הרכוש. הלב שלו אמר כי מדובר במסחר לא ישר ומעורבת כאן עוולה, אך הפיתוי הכספי היה גדול והוא הרגיע את מצפונו כי אין זה נוגע אליו. הם החלו לבוא לעתים תכופות והוא הבין בהדרגה שהוא נלכד לכת מרצחים המלסטמים את הבריות, אך הוא כבר היה חשוף לסודות שלהם ולא היה יכול לקום וללכת. הוא הרגיע את עצמו בטענה שהם גוזלים בעלי אחריות נוכריים ואין זה עניינו. טבעו של עולם הוא שההרגל נעשה טבע והוא עשה את מלאכתו בשוויון נפש.

לילה אחד נשמעו דפיקות על חלון חדרו בבית המזיגה. אחד השוודים הופיע מבוהל וסיפר כי הם הסתבכו באירוע שוד של אדון פלוני והם מוכרחים את עזרתו. הוא לקח פטיש ורץ עמו לאותו מקום והיכה את העגלון של אותו אדון והרגו. כך הלך והתדרדר עד שהפך בעצמו לראש חבורת השוודים.

10 המשפיע רבי מענדל פוטרפס היה מספר על מכרסם בשם "בונה". הוא בעל חיים מוכשר שהתברך בשיניים חזקות ובונה סכרים מענפי עץ במים, המאפשרים לו להתנהל בתוך שטף גבוה של מים בנהר. הבונה מכוסה בפרווה מיוחדת ששווה הרבה כסף וציידים רודפים אחריו, עד שהפך לחיה מוגנת בסכנת הכחדה.

אבל למרות חכמתו בבניית סכרים, הוא טיפש בהתנהלותו והדרך לצוד אותו פשוטה: בכל בוקר יוצא הבונה מביתו על הקרקע, למקווה מים בו מקיים רוב פעילותו. בחזרתו הוא צועד בדיוק באותו מסלול בו צעד בבוקר באמצעות נוט דרך עצמי מובנה. הציידים עוקבים אחר מסלולו בבוקר, חופרים בור באמצעו, מניחים מצודה ומסוים אותה, והם יודעים שבחזרתו יעבור הבונה על פתח הבור ויילכד.

כשהבונה עושה דרכו חזרה ומגיע לנקודה בה חפרו לו בור, הוא מרגיש שמהו לא בסדר, עוצר מהליכתו ובוכה. הוא מבין שאם יתקדם עוד פסיעה הוא עתיד 'להסתבך' ולמצוא את עצמו לכוד, אבל הוא קורבן של עצמו. ההרגלים שלו חזקים ממנו והוא חוזר באותה הדרך וניצוץ. הנמשל מוכן.

חודש אלול, כדי להיכנס היטב לאלול, להיגאל מהגלות הפנימית בענייני עבודת ה' ולזכות לגאולה אמתית ושלמה השתא נאו ממש.

מכות מצרים כדי לשבור את פרעה? וכי הקב"ה חשב שצפרדעים מקרקות יגרמו לו לוותר על מיליוני עבדים? מדוע לא התחיל הקב"ה עם הנשק הגרעיני של מכת בכורות ושחרר מיד את ישראל מקליפת מצרים?

הרבי מבאר (התוועדויות תשמ"ו ב/399): ללמדנו **שחינוך לוקח זמן**. להזיז אדם מצד לצד זה תהליך ארוך שדורש עשר מכות. הקב"ה היה יכול לשבור את פרעה, אבל הוא רצה לחנך את פרעה, "למען ידעו מצרים כי אני ה'", ולטעת באדם ראש חדש זה תהליך ארוך וממושך.

במקום להישבר מכל פעם שניסינו ולא הצלחנו, מוטב לגשת לזה נכון ולדעת ששחרור מהרגלים רעים לוקח זמן של לפחות ארבעים יום. אז הנה השיעור הזה נמסר מבעוד יום, שבועיים לפני ראש

כתיבת הדרשות והשיעורים והפצתם באופן חופשי
מתאפשרת בתמיכתם של שלוחי הרבי ברחבי תבל
ובחסותו האדיבה של הנגיד החסידי

ר' שניאור ורעייתו יוכבד שיחיו מינסקי

להצלחה רבה בכל ענייניהם
ולעילוי נשמת מרת
שיינא בעשא בתיה בת יוסף דב

השיעור המלא באתר
haravshneor.co.il